

PROFESINĖS VEIKLOS TYRIMO REALIZAVIMO PRAKTIKA/(PATIRTIS) KP PROJEKTE

Asta Lapėnienė

Praktinės veiklos analizė ir tyrimas siekiant tobulinti savo praktiką – viena iš svarbių pedagoginės veiklos sričių. Mokytojo tiriamosios veiklos kompetencija priskiriama bendrųjų kompetencijų grupei ir siejama su profesinės veiklos tyrimo organizavimu (ŠMM, 2007, str. 6). Nurodomos keturios priežastys, dėl kurių mokytojai turėtų tapti asmeninės veiklos tyrėjais (McNiff, cituojama iš Jarvis 1999): siekis tobulinti ugdymą, būti pasiruošusiam keisti praktiką ir keistis pačiam, gebėti kritiškai žvelgti į savo praktiką ir sąmoningai joje veikti. Veiklos tyrimas gali būti naudojamas ir kaip stimulus analizuoti žmogiškuosius santykius ir organizacinius sprendimus, planuoti ir kurti strategijas at(si)nuojinant ir keičiantis, sprendžiant problemas ir plėtojant teorines žinias (Jarvis 1999). Praktikas, analizuojantis savo veiklą tyrimo proceso metu, skatinamas priimti apmąstytus sprendimus.

Nors literatūroje atskleidžiami įvairūs profesinės veiklos tyrimo svarbos aspektai, apklausos duomenys (2012) rodo, kad mokytojai tiriamosios veiklos dažnai nelaiko integralia profesinės veiklos dalimi. Tiriamoji veikla atskiriama nuo mokytojo profesinės veiklos, ir manoma, kad ją atlikti gali tik profesionalūs tyrėjai. Tyrimas laikomas papildoma mokytojų veikla, o jo rezultatai – nereikšmingais praktikai. Net jei sutinkama, kad tyrimas galėtų tapti svarbiu praktikai, nežinoma, kaip jį realizuoti.

KP projektas unikalus tuo, kad praktinės veiklos tyrimo organizavimas bendradarbiaujant kūrybos agentui, praktikui ir mokytojams yra neatsiejama dalyvavimo projekte dalis. Šiuo atveju skatinama ne vien nagrinėti savo veiklą, bet ir žiūrėti į klasę kaip į laboratoriją, kurioje taikoma naujai sukurta programa ar metodas. Naujos programos ar / ir metodo taikymas visuomet reikalauja eksperimentavimo ir kūrybiškumo, o jo pasekmė – mokymasis.

Veiklos tyrimo samprata

Veiklos tyrimai – tai praktinės pakraipos tyrimai, pagrįsti veiksmais, nukreiptais į kurios nors praktinės situacijos valdymą siekiant ją keisti ar tobulinti arba tam tikros problemos sprendimą (Cohen, Manion 1989, cituota iš Kardelis 2002). Tyrimo procesą, vykdomą pagal veiklos tyrimo metodiką, apibūdina specifiniai požymiai: ne tik tyrinėtojas, bet ir tyrimo dalyviai žino tyrimo tikslus ir eigą; tyrinėtojas yra ne pasyvus stebėtojas, o aktyvus socialinės interakcijos su tyrimo aplinka ir tiriamaisiais veikėjas; tyrimas numato keisti, gerinti (emancipuoti) psichosocialinę aplinką; planuojami pokyčiai realizuojami moksliniais tyrimais (Merkys 1999). Kai kuriuose šaltiniuose veiksmo tyrimai apibūdinami kaip planinga pokyčių strategija ar eksperimentinio mokymo procesas.

Specifinis veiklos tyrimo ypatumas – lankstumas ir pritaikomumas. Tyrimo lankstumas išryškėja koreguojant tyrimo eigą jo vyksmo metu (planuojant tyrimą, kai kurie jo aspektai būna nepakankamai aiškūs ir tik vėliau atsiskleidžia jų visuma). Svarbus ir tyrimo projekto pritaikomumas, t. y. realistiškumas, galimybė vykdyti jį tiriamojoje aplinkoje.

Veiklos tyrimo eiga ir tipai

Nagrinėdamas veiklos tyrimo procesą, K. Lewin (2007) pabrėžia, kad veiklos tyrimas yra nuolat pasikartojantis, spiralinis procesas, turintis praktinę kryptį ir siekiantis pokyčių praktikoje. K. Lewin (2007) išskiria keturias šio tyrimo pakopas: planavimą, veikimą, stebėjimą ir apmąstymą.

C. M. Charles (1999) pateikia tokią veiklos tyrimo organizavimo seką:

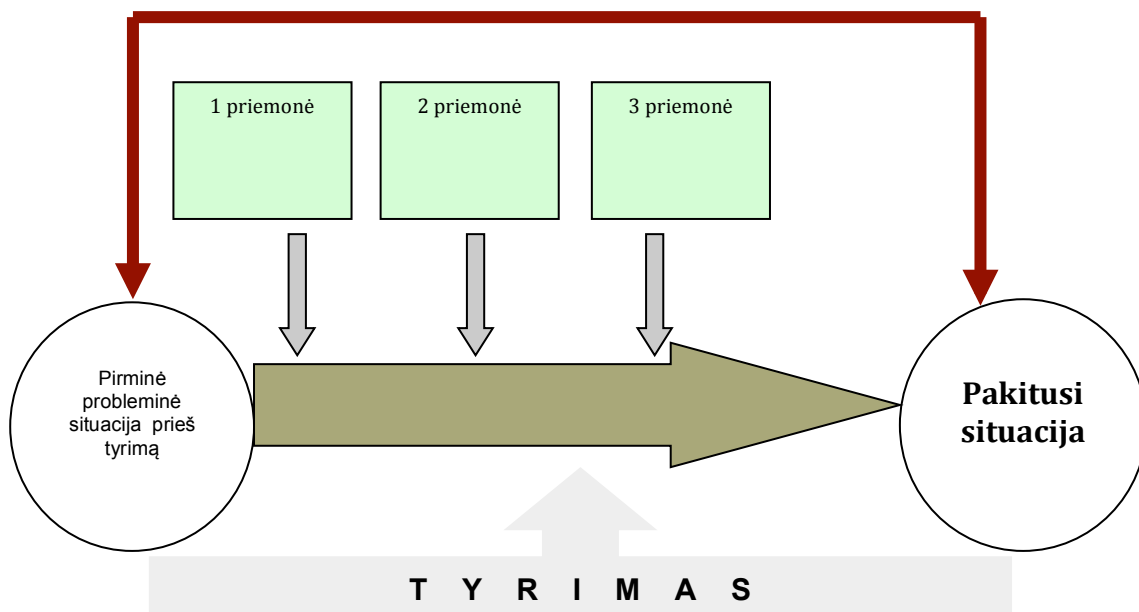
1. Nustatoma problema arba tyrimo poreikis siekiant tam tikro mokyklos (klasės) gyvenimo aspekto inovacijos.
2. Numatoma informacinė ir materialinė bazė (studijuojama literatūra, analizuojami kitų autorių atlikti tyrimai). Tai padeda susipažinti su keliama problema iri galimais jos sprendimo būdais.
3. Parengiamas tyrimo planas: suformuluojami uždaviniai, parenkami veiklos būdai, surenkama ir paruošiama reikiama medžiaga, suplanuojama darbo eiga.
4. Pateikiamas ir įgyvendinamas planas.
5. Stebimas tyrimo poveikis (parenkami tyrimo metodai atsižvelgiant į tai, kad jis bus nuolatinis ir nepertraukiamas).
6. Atskleidžiami darbo pranašumai ir trūkumai (gauti rezultatai interpretuojami remiantis kitų autorių teorijomis).

7. Ištaisomos klaidos ir spragos.

8. Įvertinama darbo eiga ir ilgalaikiai rezultatai.

Supaprastintai veiklos tyrimą galima pavaizduoti kaip trijų etapų procesą (žr. 1 pav.). Pirmajame tyrimo etape fiksuojama pirminė probleminė situacija naudojant pasirinktą tyrimo metodą. Antrojo etapo metu organizuojamas ugdymas diegiant naują metodiką, veiklos būdų ar priemonių sistemą (pedagoginis poveikis). Trečiojo etapo metu fiksuojama pakitusi situacija naudojant tas pačias tyrimo priemones kaip ir pirmajame etape. Pirmojo ir trečiojo etapų metu užfiksuotų duomenų lyginamas gali išryškinti pokyčius.

Pokytis

1 pav. Veiklos tyrimo schema

Šio tyrimo tipo patikimumą užtikrinantis kriterijus yra naudingumas, parodantis, ar pasirinktas problemos sprendimas buvo tinkamas ir naudingas, ar galima jį pritaikyti mokykloje atsižvelgiant į konkrečią situaciją. Tyrimui turėtų būti būdingas tikslumas įvertinant tai, kas dalyvavo tyrime, kokia buvo jų veikla, kokie duomenys buvo gauti, kokios procedūros buvo atliekamos jiems gauti. Be abejo, nereikėtų pamiršti tyrimo rezultatų ribotumo kitoje aplinkoje, nes tai savaime lemia nepakankamą išorinį veiklos tyrimo validumą.

Veiklos tyrimo realizavimo praktika KP projekte. Profesinės veiklos tyrimo realizavimas KP projekte pasižymėjo specifiniais bruožais:

- Veiklos planavimo formoje projekto dalyviai aiškiai numato ir aprašo procedūras, kuriomis remiantis projekto metu fiksuojami ir analizuojami mokinių mokymosi ir kūrybiškumo pokyčiai. Šis planavimo procesas vyksta bendradarbiaujant kūrybos agentui ir mokytojui praktikui.
- Realizuojant profesinės veiklos tyrimą, atsižvelgiama į mokinių esamo lygmens (pirminio suvokimo) fiksavimą. Galimybė išreikšti turimą patirtį kuriama įvairiomis priemonėmis: naudojant mokinio vaizdinės raiškos kūrinius (piešinius, lipdinius ir kt.), pasakojimus, laiškus, fotografijas, žaidimus ir kitas netradicines priemones. Jos tampa svarbiais duomenų kaupimo ir analizės instrumentais siekiant išryškinti konkretaus amžiaus mokinių individualios pažangos dinamiką.
- Pedagoginės veiklos tyrimo realizavimas, numatantis veiklos planavimo, stebėjimo ir duomenų analizės procedūras, vis dažniau tampa svarbiu impulsu įveikiant praktikos inercijos problemą ir keičiant mokytojų požiūrį į tyrimo reikšmės praktikai svarbą.

Literatūra

- Bitinas B. (2006) *Edukologinių tyrimų metodologiniai vingiai*. Prieiga internetu: <http://www.su.lt/filemanager/download/3796/12.pdf>.
- Charles C. M. (1999) *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
- Charlier E., Charlier B. (1998) *La formation au coeur de la pratique*. Bruxelles: De Boeck.
- Jarvis P. (1999) *The Practitioner researcher. Action research*. San Francisco: Jossey Bass. 89–101.
- Josso C. (1991) *Cheminer vers soi*. Lausanne: L'Age d'Homme.
- Elliott J. (1992) *Action Research for Education Change*. Philadelphia: Open University Press.
- Juodaitytė A. (2003) *Vaikystės fenomenas: socialinis-edukacinis aspektas*. Šiauliai: ŠU leidykla.
- Kardelis K. (2002) *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
- LR ŠMM Ministro įsakymas „Dėl mokytojo profesijos kompetencijos aprašo patvirtinimo“, 2007 m. sausio 15 d. Nr. ISAK–54, Vilnius.
- Lewin K. (2007) *Lauko teorija socialiniuose moksluose. Rinktiniai teoriniai straipsniai*. Vilnius: Standartai.
- Luqiet G. H. (1991) *Le dessin enfantin. 5 édition présentée et comenté par Jacaues Depouilly*. Neuchatel (Suisse). Paris: Delachaux et Niestlé.
- Merkys G. (1999) Empirinė-analitinė paradigma ir šiuolaikinis socialinis tyrimas. *Filosofija, sociologija*, 3. 53–64.